

Охріменко В. І.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СМИСЛОВА КОНДЕНСАЦІЯ В ЕПІЛОЗІ РОМАНУ ДЕКАДАНСУ Г. ДЕЛЕДДИ «ПЛЮЩ»

Статтю присвячено дослідженню смислової конденсації в епілозі роману декадансу Г. Деледди «Плющ». Встановлено, що смислове поле епілогу роману характеризується високою інформативною щільністю. Основними квантами інформації є суб'єкт-референт (ядро поля), темпоральний дейксис, локативний дейксис, соціальний дейксис, якості суб'єкта-референта, що визначають спрямованість оцінки (позитивна vs негативна), приядерна зона суб'єкта-референта (помешкання, предмети побуту), периферія (природні явища). Референтні групи в епілозі представлені суб'єктами-референтами, які належать до вищих прошарків суспільства, що задають негативну оцінку, яка розповсюджується і на приядерну зону. Існує повна кореляція в оцінній площині квантів інформації, що відносяться до ядра та приядерної зони референтної групи. Тропи на позначення членів родини Декеркі та їх помешкання (ядро з приядерною зоною) містять семантичні компоненти знецінення та заперечення існування і утворюють смисловий асоціативний ряд, що продовжує домінуючу тему смислового поля роману: нестачі життєвих сил, занепаду, смерті, встановлюючи смислові зв'язки на текстономічному рівні. В епілозі роману зв'язок між ядром референтної групи (суб'єкт-референт) та приядерною зоною (помешкання, предмети побуту) здійснюється через персоніфікації, уподібнення, метафори, епітети. У смисловому полі епілогу зберігається тотожність смислових ліній, властивих роману, що виявляється у кореляції семантичних компонентів, які входять до складу персоніфікацій, уподібнень, метафор, епітетів в ядрі та приядерній зоні поля. Попри збереження тотожності смислових ліній з попереднім текстом роману в епілозі спостерігається більш виражена негативна оцінка персонажів, які належать до занепадої родини Декеркі. У смисловому полі епілогу меншою мірою, ніж у романі, вербалізується системоформотворчий смисл суперечності, що корелює з менш частотним вживанням антитези. Це пояснюється наявністю в смисловому полі роману поляризованих референтних груп з суб'єктами-референтами, що належали до різних прошарків суспільства, у той час як в епілозі фокус уваги значною мірою зміщується до суб'єктів-референтів, що позначають представників вищого соціального прошарку.

Ключові слова: смислова конденсація, тропейчні засоби, лінгвопрагматика, смислове поле, референтні групи, декаданс, італійська мова.

Постановка проблеми. Поліпарадигмальний характер сучасної лінгвістики, що передбачає уніфікацію існуючих підходів із залученням до аналізу даних суміжних дисциплін, сприяє поглибленому аналізу функціонування мовних явищ. Поєднання лінгвостилістичного та лінгвопрагматичного аспектів при дослідженні художнього тексту з урахуванням основних засад літературознавства сприяє поглибленому аналізу стилістичних явищ в аспекті встановлення закономірностей квантування інформації у смисловому полі художнього тексту, зокрема, з позицій протидії відкритості каналів інформаційного розгортання. З огляду на зазначене, дослідження є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Творчість італійської письменниці і Нобелівської

лауреатки Грації Деледди завжди привертала увагу дослідників у літературознавчому та перекладацькому вимірах. О. Веклич [1], І. Кушнір [2], М. Бордрі [8], К. Лавініо [11], Д. Манка [12] та інші вивчали роль її творчості в літературі італійського веризму та декадансу, а також функціонально-стильові особливості творів Г. Деледди та їх відтворення при перекладі. Водночас бракує праць, присвячених аналізу прозових творів Г. Деледди, які б поєднували лінгвостилістичний та лінгвопрагматичний аспекти аналізу.

Наукова новизна роботи полягає у першій спробі встановити закономірності квантування інформації в епілозі роману декадансу Г. Деледди та визначити їх співвідношення із закономірностями смислотворення зазначеного роману, що втілює авторські інтенції.

Об'єктом дослідження є тропеїчні засоби у романі декадансу Г. Деледди.

Предметом дослідження є лінгвопрагматичний потенціал тропеїчних засобів у романі декадансу в аспекті квантування інформації та смислотворення на трансфрастичному та текстономічному рівні.

Матеріалом дослідження є роман Г. Деледди «Плющ», що належить до літературного напрямку декадансу.

Постановка завдання. Мета роботи полягає у визначенні закономірностей квантування інформації в епілозі роману Г. Деледди «Плющ» в аспекті смислової конденсації зі встановленням співвідношення між смисловим полем епілогу та тексту роману.

Реалізація мети передбачає виконання таких завдань:

1. визначення макроструктури епілогу, особливостей наративних та дескриптивних секвенцій та їх смислового наповнення, зокрема, в аспекті вербалізації темпорального та локативного дейксису;

2. встановлення закономірностей квантування інформації при дескрипції персонажів в епілозі (визначення референтних груп у співвіднесеності з категорією оцінки та лінгвопрагматичного потенціалу тропів, що вживаються для їх опису з метою реалізації авторської інтенції);

3. визначення системоформотворчих смислів, що вербалізуються різнорівневими мовними засобами при дескрипції образу персонажів, зокрема, в аспекті модального значення заперечної можливості;

4. порівняння дискретизації смислового простору тексту роману та епілогу в аспекті тотожності смислових ліній, кореляції семантичних компонентів тропів, ступеня інформативної щільності, вживання колірної символіки, вербалізації системоформотворчих смислів;

5. визначення смислових зв'язків між епілогом та текстом роману на текстономічному рівні.

Виклад основного матеріалу. Преш ніж переходити до аналізу епілогу роману, вважаємо за доцільне дати пояснення стосовно вживаної нами термінології.

Смислове поле художнього тексту – наративний макроакт з польовою структурою і закономірностями квантування інформації, що визначаються набором параметрів, які протидіють відкритості каналів інформаційного розгортання (літературна течія, хронотоп, авторська інтенція, соціальний дейксис, домінуюче модальне

значення з властивими йому системоформотворчими смислами, що вербалізуються різнорівневими мовними засобами); кванти інформації утворюють смислові зв'язки на внутрішньофразовому, трансфрастичному і текстономічному рівні, а *смисловий зв'язок між ядром, приядерною зоною та периферією встановлюється через семантичні компоненти тропів*.

Смислове поле ґрунтується на категорії оцінки, є структурованим і має ядро, приядерну зону і периферію з нечіткими межами варіативності. Основними квантами інформації є *суб'єкт-референт* (персонаж художнього тексту), *темпоральний дейксис*, *локативний дейксис*, *соціальний дейксис*, *якості суб'єкта-референта*, що визначають його оцінку у певній валоритивній площині (позитивній vs негативній), приядерна зона *суб'єкта-референта* (*помешкання, предмети побуту*), *периферія* (*природні явища*). Суб'єкт-референт, поміщений у певну систему координат (хронотоп, соціальний дейксис), зазвичай має усталену оцінку. У художньому тексті це позитивний або негативний персонаж, що репрезентує певний тип і втілює авторську інтенцію. Відповідно, *суб'єкт-референт є ядром поля і задає усталену оцінку*, яка зазвичай розповсюджується на *приядерну зону* (помешкання, предмети побуту) та *периферію* (природні явища). Ядро та приядерна зона утворюють *референтну групу*; відповідно, поляризовані референтні групи утворюють персонажі, що оцінюються позитивно або негативно (усталена оцінка розповсюджується зазвичай на приядерну зону). *Смисловий зв'язок між ядром, приядерною зоною та периферією встановлюється через семантичні компоненти тропів* (*персоніфікація, уподібнення, метафора, епітет, антитеза*). Про наявність такого зв'язку свідчать закономірності вживання тропів, що відносяться до референтних груп, в аспекті семантичного компоненту та усталеності оцінки. Лексичні одиниці нейтральної семантики можуть набувати позитивних чи негативних конотацій під впливом дії поля. У смисловому просторі художнього тексту між лексичними одиницями можуть утворюватися смислові асоціативні ряди на трансфрастичному і, ширше, текстономічному рівні (рівні тексту), що мають певні закономірності. Поляризована оцінка у смисловому полі художнього тексту виражається через лексичні одиниці оцінної семантики, колірну символіку і антитезу.

Переходимо до викладу основного матеріалу дослідження.

Авторська інтенція втілюється, зокрема, у композиційній структурі твору, що належить до певного літературного напрямку. Романи веризму та декадансу описують реальність об'єктивно, в них превалює нульова фокалізація, а події описуються в лінійному хронологічному порядку, що уможливило встановлення закономірностей квантування інформації у смисловому полі роману. Традиційною тематикою декадансу є зображення кризи, занепаду, розчарування, безнадії, а також віри в містику та надприродні сили [6]. Дослідники творчості Г. Деледди зазначають, що основними рисами її творчості є: 1) скоєння злочину та спокутування провини; 2) фаталізм, неможливість героїв протистояти пристрастям; 3) кореляція між внутрішнім світом персонажів, емоціями і природою [9].

В романі «Плюш», проникнутому духом песимізму, Г. Деледди на прикладі сім'ї Декеркі зображує занепад шляхетних родин Сардинії – колишніх великих землевласників, які із зародженням класу буржуазії не змогли пристосуватися до нових вимог часу. Землеробство та скотарство вже не приносили великих статків. Небажання колишніх заможних родин займатися комерцією, неспроможність діяти в нових умовах викликає розчарування та безнадію і є віхою кризи старого соціального устрою.

Для смислового простору роману декадансу Г. Деледди значимим є *модальне значення заперечної можливості*, оскільки авторською інтенцією є зображення занепаду шляхетних сімей Сардинії через їх неспроможність пристосуватися до нових суспільних потреб. У нашій концепції ми надаємо перевагу терміну «заперечна можливість» (а не «неможливість»), оскільки йдеться не про фіксацію неможливості як кінцевого результату, а про чинники, які призводять до нереалізації можливості, що розглядається процесуально. Зазначені чинники «можна умовно поділити на об'єктивні та суб'єктивні, між якими існує (...) зона трансформації, що є відображенням принципу континуальності. За цим принципом ступінь заданості нереалізації можливості може бути різним: від жорсткого до послабленого, що залежить від чинників об'єктивної дійсності» [4, с. 277]. В основі *модального значення заперечної можливості* знаходиться суперечність між дійсним і бажаним станом справ для суб'єкта. Залежно від ступеня детермінованості суперечності, це модальне значення може імплікувати повну або часткову неможливість компенсаторних дій, так само, як

і потенційну можливість та необхідність компенсаторних дій [4, с. 277–178].

У романі «Плюш» Г. Деледди зображає причини занепаду шляхетних родин Сардинії в епоху кризи суспільного устрою і раптових змін. Йдеться про дію зовнішніх чинників (зміна суспільного устрою) та відсутність компенсаторних дій суб'єкта через особисті якості, небажання, спосіб життя, що призводило до зростання детермінованості нездатності, неспроможності і, як наслідок, точки неповернення, що викликало відчуття смутку, розчарування, безнадії. Зазначені чинники впливають на закономірності квантування інформації у смисловому просторі художнього тексту.

У нашій концепції ми розглядали мовні засоби вираження модального значення, зокрема, заперечної можливості, в аспекті встановлення взаємозалежності між семантикою мовної одиниці як згорнутої структури та параметрами мікротексту її функціонування через встановлення закономірностей вербалізації інформації про *сприйняття, емоції, епістемічний стан, волевияв та оцінку* фрагменту дійсності, що оцінюється з позицій модальності. У результаті аналізу було описано смислову структуру модальної одиниці, що є засобом вираження певного модального значення, як віртуальний набір системоформотворчих смислів, що потенційно можуть вербалізуватися в мікротексті її функціонування різнорівневими мовними засобами [4]. Аналіз інформації про *перцепцію, емоції, епістемічний стан, волевияв та оцінку* фрагменту дійсності в квантах інформації художнього тексту, що відносяться до ядра, приядерної зони та периферії смислового поля, сприяє розпредметненню модального значення заперечної можливості в смисловому просторі роману декадансу.

У попередніх публікаціях ми досліджували лінгвопрагматичні особливості функціонування тропів у смисловому полі роману Г. Деледди «Плюш» [3] та стилістичну конвергенцію [5]. Було встановлено, що система тропічних засобів у зазначеному романі є втіленням авторської інтенції: зображення занепаду шляхетних родин-землевласників Сардинії.

У результаті аналізу було виявлено чинники, які протидіють відкритості каналів інформаційного розгортання. Визначення цих чинників пов'язане з питанням *співвідношення значення та смислу* і з залученням до аналізу категорій лінгвопрагматики, зокрема, *референції та дейксису*. Було встановлено, що смислове

поле роману Г. Деледди «Плющ» має нечітку польову структуру і є організованим за принципом релевантної виділеності. «Смислове поле роману ґрунтується на поляризованих референтних групах, які складають суб'єкти-персонажі, що належать до вищих або нижчих прошарків населення, а поляризована оцінка (негативна vs позитивна) визначається ядром референтної групи – суб'єктом-персонажем» [3, с. 70]. При цьому у фокусі уваги перебувають референтні групи на позначення вищих прошарків суспільства (що оцінюються негативно), у той час як референтні групи на позначення нижчих прошарків суспільства (що оцінюються позитивно) виступають фоном. Також було виявлено, що *приядерну зону* та *периферію* складають *помешкання, предмети побуту, природні явища*, оцінка яких задається персонажем – ядром референтної групи.

Порівняємо дискретизацію смислового поля роману Г. Деледди «Плющ» з дискретизацією смислового поля його завершальної композиційної структури – епілогу.

Спочатку розглянемо загальні закономірності квантування інформації в епілозі художнього прозового твору. Попри те, що епілог є наративним текстом *par excellence*, він є макроактом, що може включати дескриптивні та навіть діалогічні секвенції, що підпорядковуються нарації, яка в епілозі носить більш узагальнюючий характер. У наративній секвенції (що традиційно протиставляється дескриптивній) [10], інформативний фокус зміщується від перцепції до подієвості; контекст має більш абстрактний, узагальнюючий характер. У фокус уваги потрапляє те, що трапилось з персонажами (наділеними певними якостями), що є закономірним і визначається рядом чинників: соціальним станом, віком, якостями, а також діями і подіями, які було описано в романі. Категорії простору та часу в епілозі мають більш абстрактний характер; якщо в дескриптивній секвенції простір стискається і час сповільнюється, в наративній, навпаки, йдеться про розширення простору й прискорення часу. Більш того, в епілозі категорія часу має більш узагальнюючий характер і пов'язана з категорією оцінки.

У наративних секвенціях, особливо у складі епілогу, зазвичай йдеться про значні проміжки часу (роки, десятиліття). Категорія простору, що є значимою в дескриптивних секвенціях, пов'язаних зі сприйняттям, у наративних секвенціях пов'язана не з фіксацією переміщення

персонажа у межах незначної чітко окресленої місцевості, а зі *зміною місця*. Згадаймо про тематику від'їзду та повернення до рідного дому, властиву епілогам багатьох романів. Перцепція (сприйняття зовнішнього вигляду персонажа) у складі епілогу зазвичай задає *ретроспекцію*, *встановлюючи зв'язки на текстonomічному рівні* (порівнюються зміни зовнішності персонажа, місцевості, помешкання, що оцінюються позитивно або негативно). Перцепція характеризується *часовою різноплановістю*, оскільки йдеться про зіставлення в різних часових зрізах в оцінному аспекті.

Перейдемо до розгляду **дискретизації смислового простору епілогу** роману декадансу Г. Деледди «Плющ». Ми вважаємо за доцільне не обмежуватися розглядом традиційних компонентів нарації (простір, час, персонажі, дії), а доповнити аналіз визначенням *параметрів дискретизації смислового поля роману*, зазначених вище.

Основною темою епілогу роману Г. Деледди «Плющ» є повернення Аннези до маєтку Декеркі. Домінуючими в епілозі є *наративні секвенції*, зустрічаються також *дескриптивні секвенції* і *діалоги*, що утворюють макроструктуру. Розглянемо **категорію часу в епілозі**. Епілог починається з *персоніфікації часу*, причому не уточнюється, скільки саме років пройшло. Персоніфікація часу повторюється неодноразово і виступає засобом когезії: «*E anni e anni passarono*», «*E così gli anni passarono*», «*Un altro anno passò*» [13, р. 114, 115]. У такий спосіб підкреслюються такі характеристики часу, як швидкоплинність, циклічність, що корелюють із вживанням асиндетону у складі висловлювань, які стисло описують зустрічі персонажів: «*...ad ogni modo, il tempo passò; Gantine venne a cercare la sua ex fidanzata, Paulu le scrisse: poi Gantine prese moglie, e Paulu parve rassegnarsi*» [13, р. 114, 115]. Зустріч донни Ракеле з Аннезою припадає на свято Христа Іскупителя, коли стара жінка приїжджає до Нуоро: «*Una volta donna Rachele venne a Nuoro per la festa del Redentore*» [13, р. 115]. Це висловлювання задає ретроспекцію, відсилаючи до початку роману, події якого розгортаються напередодні свята Святого Базиліо, покровителя містечка Баруней: «*Era un sabato sera, la vigilia della festa di San Basilio, patrono del paese di Barunè*» [13, р. 3]. Відмітимо, що на початку роману події розвиваються увечері, пізньою осінню. В епілозі роману долею зустріч Аннези і Паулу після довгої розлуки відбувається наприкінці осені – сезону, що

символізує смерть природи: *«poi un giorno, verso la fine di autunno se lo vide comparire davanti come un fantasma»* [13, р. 115]. В епілозі роману, як і на початку, час характеризується циклічністю і має символічне значення: початок і кінець важливих подій відбувається із заходом сонця та пізньою осінню (завершення циклу). Час сприймається персонажами роману, що належать до занепакої шляхетної родини, як даність. Для них не є характерною активна життєва позиція, планування дій та передбачення їх наслідків; вони вважають, що з часом все якось налагодиться. На початку роману дон Сімон Декеркі говорить Козіму: *«lasciamo correre trenta giorni per un mese, e... tutto va a rotoli»* [13, р. 4]. Дон Паулу, спадкоємець роду Декеркі, їздить у релігійні свята (які щороку повторюються) по різних містечкам у марних спробах позичити гроші і пиячить з друзями.

Отже, категорія часу в епілозі роману Г. Деледди «Плющ» представлена в аспекті невизначеності, швидкоплинності, циклічності і символіки (завершення природного циклу), що характерні для тексту всього роману. Темпоральний дейксис в епілозі і на початку роману має символічне значення і виражає циклічність.

Розглянемо **категорію простору в епілозі**. Категорія простору вербалізується через вживання назв місцевостей: Баруней (в якому знаходиться маєток Декеркі) і Нуоро (провінційного центру Сардинії). В самому романі згадуються невеликі містечка поряд з Баруней, які відвідують персонажі з нагоди релігійних свят та для купівлі-продажу худоби та сільськогосподарської продукції. Члени занепакої шляхетної родини Декеркі не виїздили за межі Сардинії, займаючись землеробством, яке не приносило значного доходу в епоху зародження буржуазного устрою.

Категорія простору вербалізується і через опис місця проживання персонажів (замкнений простір). В епілозі роману згадуються переїзди Аннези, яка змінювала місця проживання під час поневірян для спокутування провини після скоєного злочину, а також з приїздами до Аннези членів родини Декеркі. Ключові сцени епілогу пов'язані з покиданням рідної домівки та поверненням головної героїні, є емоційно насиченими. У фокус уваги потрапляє занедбаний маєток родини Декеркі, у той час як будинки представників нижчих верств населення слугують фоном для його опису. Відмітимо поляризовану оцінку будинку, в якому Аннеза працювала служницею, та рідної домівки. Для опису місця її останньої

служби вживається епітет та зменшувально-пестливий суфікс, у той час як маєток Декеркі метафорично визначається як місце страждання: *«Ella abbandonò con dolore la tranquilla casetta»*, *«rientrò piangendo in quel luogo di pena»* [13, р. 115, 116]. Помешкання входять до приядерної зони референтної групи, ядром якої є суб'єкт-референт з імплікованою оцінкою. Йдеться про суб'єкти-референти, що належать до різних прошарків населення й імплікують поляризовану оцінку, що розповсюджується на приядерну зону, тому компоненти (помешкання, що належать різним суб'єктам-референтам) утворюють *антитезу* на трансфрастичному рівні. В епілозі маємо ту ж закономірність, що спостерігалася в тексті роману. Відмітимо негативний емоційний стан героїні, яка з болем покидає спокійну домівку і у той же час повертається зі сльозами в маєток своїх благодійників. Отже, категорія простору в епілозі роману Г. Деледди «Плющ» виражається через номінацію місцевостей, що окреслюють невеликий простір, який відноситься до провінційного центру Нуоро у Сардинії, що корелює із замкненим способом життя та характером діяльності персонажів. Категорія простору пов'язана з категорією оцінки: для номінації місця тимчасового та постійного проживання головної героїні вживаються епітети та метафори з оцінною конотацією. Зберігається тенденція до поляризованої оцінки помешкань суб'єктів-референтів, що належать до вищих та нижчих прошарків населення, властива всьому роману.

Розглянемо **референтні групи в смисловому полі епілогу**. У смисловому полі роману було виділено поляризовані референтні групи, характер оцінки яких визначався належністю суб'єкта до вищих або нижчих прошарків населення; при цьому у фокус уваги потрапляла саме референтна група з суб'єктом, що належав до вищих прошарків населення, у той як час протилежна за оцінкою референтна група слугувала фоном. В епілозі акцент здійснюється виключно на референтній групі з вищими прошарками населення – членами занепакої шляхетної родини Декеркі.

Суб'єкти-референти, що належать до вищих прошарків суспільства Сардинії, характеризуються в романі в аспекті нестачі життєвих сил, неспроможності змінити ситуацію. В епілозі роману також здійснюється дескрипція зовнішнього вигляду суб'єкта-референта, що сприймається перцептивно, проте особливістю такої перцепції є *часова різноплановість*, оскільки йдеться про зіставлення зовнішнього вигляду

в різних часових зрізах. Такі висловлювання задають ретроспекцію, встановлюючи смислові зв'язки на текстономічному рівні і відсилаючи до попереднього опису суб'єкта-референта. Представник занепаłego шляхетного роду Декеркі Паулу, що з'являється перед Аннезою вперше після розлуки, описується постарілим і змарнілим: «(...) *se lo vide comparire davanti come un fantasma. Era diventato davvero il fantasma di se stesso: vecchio, magro, coi capelli bianchi, gli occhi infossati e i denti sporgenti*» [13, p. 115]. Різкі зміни у зовнішності підкреслюються вживанням уподібнення «*come un fantasma*» та метафори «*Era diventato davvero il fantasma di se stesso*»; збереження семантичної форми уподібнення підсилюється метафорою, яка виконує функцію об'єктивації суб'єктивного сприйняття головної героїні. В описі Паулу, що зістарився, фігурує побіліле від старості волосся: «*coi capelli bianchi*». Під час другої зустрічі Аннези і Паулу зазначається, що він повністю постарів і стан схожим на вже покійного Козіму Даміану: «*In un anno egli aveva finito d'invecchiare: aveva i capelli bianchi, i baffi grigi: pareva zio Cosimu Damiani*» [13, p. 116]. Порівняння в епілозі задає ретроспекцію, відсилаючи до опису Козіму Даміану на самому початку роману, встановлюючи смислові зв'язки на текстономічному рівні. Білий колір, який має позитивні асоціації в аспекті колірної символіки, що характеризує текст всього роману, вживається в негативному контексті у випадках, якщо йдеться про дескрипцію представників занепаłego шляхетного роду. Ця тенденція зберігається і в епілозі роману.

Паулу Декеркі, єдиний представник чоловічого роду сім'ї, порівнюється з примарою: «*se lo vide comparire davanti come un fantasma. Era diventato davvero il fantasma di se stesso*» [13, p. 116]. Зміна зовнішнього вигляду Паулу відбувається через його спосіб життя. Він не тільки не намагався нічого зробити, щоб вирішити проблему скрутного матеріального становища родини, а взагалі не хотів працювати і продовжував пиячити з друзями; врешті-решт він навіть не міг розпоряджатися невеликим господарством, яке залишалося в його маєтку: «*Durante tutti quegli anni aveva sempre continuato a vivere di ozio, di imbrogli, di vizi*» [13, p. 115]. Донна Ракеле описує Паулу як такого, що ні на що не здатний, а Розу як інваліда: «*Paulu non è buono a niente: Rosa è invalida*» [13, p. 115]. Роза, єдина донька Паулу народилася з гідроцефалією, а у 25-річному віці була схожа на бабцю з жовтуватою шкірою: «*vecchietta*

giallognola, un po' gobba, con due grandi occhi metallici che avevano uno sguardo strano, diffidente e felino» [13, p. 116].

Оцінка іманентних властивостей наймолодшого з представників роду Декеркі є не просто негативною; йдеться про знецінення. З трьох представників роду Декеркі найбільш життєздатною є стара хвора жінка, яка переймається тим, що з ними трапиться після її смерті: «*Che accadrà di loro, se io morirò?*» [13, p. 115]. Риторичне запитання донни Ракеле у розмові з Аннезою є не лише скаргою на обставини, що склалися, а й підсвідомим бажанням того, щоб Аннеза повернулася в маєток. Усі члени родини Декеркі метафорично називаються жалюгідними істотами: «*le tre meschine creature che l'abitavano*» [13, p. 115].

Проаналізуємо тропи на позначення членів занепаложеної родини Декеркі в епілозі роману. Семантичні компоненти таких тропів мають яскраво виражену негативну оцінку; вони утворюють смисловий асоціативний ряд, що продовжує **домінантну тему нестачі життєвих сил, занепаду, смерті**: «*come un fantasma*», «*il fantasma di se stesso*», «*invalida*», «*vecchietta*», «*le tre meschine creature*», «*il vecchio tronco, oramai, è morto*». В уподібненні, підсиленому метафорою «*come un fantasma*», «*il fantasma di se stesso*» Паулу порівнюється з примарою, Метафорична назва роману («*Edera*» позначає «плющ») вживається в останньому реченні: після укладання шлюбу з Паулу Аннеза порівнюється з плющем, який лагідно вкриє старий стовбур засохлого дерева: «*(...) l'edera si riallaccierà all'albero e lo coprirà pietosamente con le sue foglie. Pietosamente, poiché il vecchio tronco, oramai, è morto*» [13, p. 115]. Отже, тропи на позначення членів родини Декеркі містять **семантичні компоненти знецінення** («*invalida*», «*vecchietta*», «*le tre meschine creature*») та **заперечення існування** («*come un fantasma*», «*il fantasma di se stesso*»).

Розглянемо **приядерну зону референтної групи**, до складу якої входять помешкання і предмети побуту. В епілозі роману Аннеза повертається до маєтку Декеркі і бачить будинок у жалюгідному стані: «*La vecchia casa Decherchi pareva una rovina: la porta tarlata, i balconcini arrugginiti, sfondati, il cornicione coperto di erbe selvatiche, tutto, all'esterno, come nell'interno della casa, tutto era decrepito, pronto a cadere e a seppellire le tre meschine creature che l'abitavano*» [13, p. 115]. Для опису старого будинку вживається **уподібнення**:

він був схожий на руїну, двері поточені хробаками, елементи металевих конструкцій балкону викривлені і покриті іржавчиною, карнизи поросли дикими травами. На позначення будинку та того, що знаходилося в ньому, вживається *персоніфікація*. Вживання квантора всезагальності *tutto* та локативних маркерів *all'esterno*, *nell'interno* створює ефект замикання простору, фізичної небезпеки і викликає відчуття безвиході. На позначення мешканців будинку вживається метафора із семантикою знецінення. Як бачимо, існує повна кореляція в оцінній площині квантів інформації, що відносяться до ядра та приядерної зони референтної групи.

Відмітимо також існування смислової паралелі між семантичними компонентами тропів, що вживаються при дескрипції маєтку Декеркі в епілозі роману та при дескрипції *головної героїні*, яка скоює злочин. Семантичні компоненти тропів, що вживаються для опису маєтку, які входять до складу уподібнень та персоніфікацій, створюють ефект замикання простору, безвиході. Йдеться про абсолютизацію негативної оцінки. *Семантичні компоненти*, що входять до складу уподібнень на позначення емоцій, епістемічного стану, волевияву, дій головної героїні, пов'язані з *непідконтрольністю*, *втратою зв'язку з реальністю*, *руйнуванням*, а *семантичні компоненти*, що входять до складу *персоніфікацій* – з *відділенням*, *ізоляцією*, *стисканням*, *що вербалізує неспроможність протистояти обставинам*.

Слід відмітити, що в епілозі роману, на відміну від попереднього тексту, вживається мало антитез. Це пояснюється тим, що у романі реалізується протиставлення за валоритивною віссю референтів-суб'єктів, що належать до антагоністичних класів суспільства при збереженні фокусу на представниках вищого класу, у той час як в епілозі, що характеризується вищою смисловою щільністю, фокус уваги сильно зміщується до представників занепадої родини Декеркі. Смилова конденсація імплікує вищий рівень абстракції і зв'язок з оцінкою, що виявляється, зокрема, у вживанні антитези при дескрипції занедбаного будинку; як ззовні, так і в середині все прийшло в занепад. Антитеза вживається для підсилення негативної оцінки. Як бачимо, в *епілозі роману зв'язок між ядром референтної групи (суб'єкт-референт) та приядерною зоною (помешкання, предмети побуту) здійснюється через персоніфікації, уподібнення, метафори, епітети*.

Розпредметнення модального значення заперечної можливості у тексті роману Г. Деледди

відбувається через вербалізацію системорформотворчих смислів *суперечності, неспроможності, непідконтрольності*, а в епілозі, що характеризується вищою смисловою щільністю, через *знецінення та заперечення існування*, що виступають іманентною властивістю *суб'єкта-референта*.

Представимо схематично *дискретизацію смислового простору епілогу* роману Г. Деледди «Плющ»:

– *перцепція* характеризується *часовою різномановітністю*, оскільки йдеться про зіставлення в різних часових зрізах в оцінному аспекті;

– *категорія часу* в епілозі роману Г. Деледди «Плющ» представлена в аспекті невизначеності, швидкоплинності, циклічності і символіки (завершення природного циклу), що характерні для тексту всього роману. Темпоральний дейксис в епілозі і на початку роману має символічне значення і виражає циклічність;

– *категорія простору* в епілозі роману Г. Деледди «Плющ» виражається через номінацію місцевостей, що окреслюють невеликий простір, який відноситься до провінційного центру Нуоро у Сардинії, що корелює із замкненим способом життя та характером діяльності персонажів;

– *референтні групи* в смисловому полі епілогу представлені суб'єктами-референтами, які належать до вищих прошарків суспільства, що задають негативну оцінку, яка розповсюджується і на приядерну зону;

– існує *повна кореляція в оцінній площині* квантів інформації, що відносяться до *ядра та приядерної зони* референтної групи;

– *тропи* на позначення членів родини Декеркі та їх помешкання (*ядро з приядерною зоною*) містять *семантичні компоненти знецінення та заперечення існування* і утворюють смисловий асоціативний ряд, що продовжує домінуючу тему смислового поля роману: *нестачі життєвих сил, занепаду, смерті*, встановлюючи смислові зв'язки на текстономічному рівні;

– в епілозі роману *зв'язок між ядром референтної групи (суб'єкт-референт) та приядерною зоною* (помешкання, предмети побуту) здійснюється через *персоніфікації, уподібнення, метафори, епітети*;

– *розпредметнення модального значення заперечної можливості* в епілозі роману, що характеризується вищою смисловою щільністю, відбувається через вербалізацію знецінення та

заперечення існування, що виступають іманентною властивістю суб'єкта-референта;

– зберігається тенденція до поляризованої оцінки помешкань суб'єктів-референтів, що належать до вищих та нижчих прошарків населення, властива всьому роману, а також колірна символіка.

Висновки. Смысловое поле епілогу роману декадансу Г. Деледди «Плюш» характеризується високою інформативною щільністю. Основними квантами інформації є суб'єкт-референт, темпоральний дейксис, локативний дейксис, соціальний дейксис, якості суб'єкта-референта, що визначають спрямованість оцінки (позитивна vs негативна), *приядерна зона суб'єкта-референта* (помешкання, предмети побуту), *периферія* (природні явища). **Референтні групи** в епілозі представлені суб'єктами-референтами, які належать до вищих прошарків суспільства, що задають негативну оцінку, яка розповсюджується і на *приядерну зону*. Існує **повна кореляція в оцінній площині** квантів інформації, що відносяться до *ядра* та *приядерної зони* референтної групи. **Тропи** на позначення членів родини Декеркі

та їх помешкання (*ядро з приядерною зоною*) містять **семантичні компоненти знецінення та заперечення існування** і утворюють смисловий асоціативний ряд, що продовжує домінуючу тему смислового поля роману: **нестачі життєвих сил, занепаду, смерті**, встановлюючи смислові зв'язки на текстономічному рівні. В епілозі роману **зв'язок між ядром** референтної групи (суб'єкт-референт) та *приядерною зоною* (помешкання, предмети побуту) здійснюється через *персоніфікації, уподібнення, метафори, епітети*. У смисловому полі епілогу зберігається **тотожність смислових ліній**, властивих роману, що виявляється у *кореляції семантичних компонентів*, які входять до складу персоніфікацій, уподібнень, метафор, епітетів в ядрі та *приядерній зоні* поля. Попри збереження тотожності смислових ліній з попереднім текстом роману в епілозі спостерігається більш виражена негативна оцінка персонажів, які належать до занепадої родини Декеркі. У смисловому полі епілогу меншою мірою, ніж у романі, вербалізується **системоформотворчий смисл суперечності**, що корелює з менш частотним вживанням антитези.

Список літератури:

1. Веклич О.А. Лексичні особливості портретних описів Грації Деледди в українських перекладах. *Молодий вчений*. 2019. Вип. 5. Ч. 1. С. 51–54.
2. Кушнір І.Б. Архетип матері у романі Г. Деледди «Мати». *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка*. 2014. Вип. 41. С. 249–259.
3. Охріменко В.І. Лінгвопрагматичні особливості функціонування тропейчних засобів у смисловому полі роману Г. Деледди «Плюш». *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2024. Вип. 46. С. 70–87.
4. Охріменко В.І. Онтологія та гносеологія категорії модальності в італійській мові: дис. докт. філол. наук: 10.02.05. Київ, 2012. 612 с.
5. Охріменко В.І. Стилїстична конвергенція у смисловому полі роману Г. Деледди «Плюш» (на матеріалі дескрипції образу Аннези). *Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики*. 2025. Вип. 47. С. 126–143.
6. Сизько Г. Декаданс. Світоглядно-естетичні зрушення у мистецтві та літературі середини–другої половини XIX ст.: URL: <https://surl.li/jwqqrb> (дата звернення: 15.01.25).
7. Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / за ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 1996. 633 с.
8. Bordry M. Le “pagine sempre mediocri” di un premio Nobel per la letteratura. Excursus nella critica deleddiana del suo tempo. *Italica Wratislaviensia*. 2024. Vol. 25. P. 65–83.
9. Grazia Deledda, tra Verismo e Decadentismo. URL: <https://surl.li/cc/dnxmex> (дата звернення: 20.05.25).
10. Lala L. Tipi e generi testuali. URL: <https://surl.li/dsbhdz> (дата звернення: 25.02.25).
11. Lavinio C. Dalle prime attestazioni al persistere di alcuni (pre)giudizi su una lingua e una modernità incomprese. *Italica Wratislaviensia*. 2024. Vol. 25. P. 45–63.
12. Manca D. Grazia Deledda fuori dal canone e dalla storiografia letteraria italiana. Alcune riflessioni sulla sua modernità e sulle ragioni di un'esclusione. *Italica Wratislaviensia*. 2024. Vol. 25. P. 9–43.
13. Deledda G. L'Edera. URL: <https://surl.li/ctcclr> (дата звернення: 16.06.25).

Okhrimenko V. I. SENSE CONDENSATION IN THE EPILOGUE OF G. DELEDDA'S NOVEL OF DECADENCE "THE IVY"

The article focuses on sense condensation in the sense field of G. Deledda's novel of decadence "The Ivy". It is established that the semantic field of the epilogue is characterized by a high informative density. The main quantum of information is subject-referent (being nucleus of the field), temporal deixis, locative deixis, social deixis, qualities of subject-referent that determine his positive or negative evaluation, prenuclear zone of subject-referent (the house, household items) and peripheral zone (natural phenomena). In the epilogue referent groups are represented by referent subjects belonging to the upper strata of society forming negative evaluation that extends to the prenuclear zone. There is a complete correlation in the evaluative plane of information quantification related to the nucleus and the penuclear zone of the reference group. Stylistic devices used to describe the members of the family of Decherchi and their home (the nucleus and its prenuclear zone) are characterized by semantic components of devaluation and denial of existence forming semantic associative series that continue the dominant theme of the novel's semantic field: lack of vitality, decline, death, establishing semantic connections at the textual level. In the novel's epilogue, the connection between the nucleus of referent group (the subject-referent) and the prenuclear zone (the house, household items) is established by using such stylistic devices as personifications, similes, metaphors and epithets. In the semantic field of the epilogue, the identity of the semantic lines inherent in the novel is preserved, which is manifested in the correlation of semantic components being part of personifications, similes, metaphors, epithets in the nucleus and the prenuclear zone of the field. Despite the preservation of the identity of the semantic lines with the previous text of the novel, the epilogue shows a more pronounced negative assessment of the characters belonging to the decadence family of Decherchi. In the semantic field of the epilogue, the system-forming meaning of contradiction is verbalized to a lesser extent than in the novel, which correlates with the less frequent use of antithesis. This is explained by the presence of polarized reference groups in the semantic field of the novel with referent subjects belonging to different strata of society, while in the epilogue the focus of attention shifts to referent subjects denoting representatives of the upper social stratum.

Key words: sense condensation, stylistic devices, linguopragmatics, sense field, referent groups, decadence, Italian language.